

K R O N I K A

W pierwszą rocznicę śmierci Profesora Alojzego Jedličky

Alois Jedlička, profesor Uniwersytetu Karola w Pradze, doktor honoris causa Uniwersytetu Masaryka w Brnie, zmarł 13 lipca 2000 roku. Należał do najwybitniejszych bohemistów czeskich, reprezentujących współczesne czeskie językoznawstwo.

Urodził się 20 czerwca 1912 roku w Brnie. Tam na Uniwersytecie T. G. Masaryka studiował w latach 1931–1936 bohemistykę i germanistykę. Miał wybitnych nauczycieli. Jego mistrzem został prof. Bohuslav Havránek, z którym potem współpracował i przyjaźnił się. W roku 1946 po uzyskaniu doktoratu przeniósł się do Pragi na Wydział Pedagogiczny, przekształcony później w Wyższą Szkołę Pedagogiczną. Tam w roku 1948 habilitował się na podstawie książki dotyczącej dziewiętnastowiecznej czeszczyzny. W roku 1950 mianowano go profesorem. W roku 1959 przeniósł się na Uniwersytet Karola. Parę lat później został kierownikiem Katedry Języka Czeskiego i Słowackiego. Z przyczyn politycznych w 1970 r. został zmuszony do ustąpienia z tego stanowiska.

Całe swoje życie naukowe poświęcił badaniom nad językiem czeskim. Znaczny dorobek Profesora (kilkaset publikacji) dotyczy paru kręgów zainteresowań, mianowicie badań nad dziewiętnastowieczną czeszczyzną, nad teorią czeskiego języka literackiego, czesko-słowacką konfrontacją językową, współczesnym językiem czeskim oraz nad stylistyką.

Przypatrzymy się osiągnięciom Profesora w poszczególnych dziedzinach. Czeszczyźnie z okresu czeskiego odrodzenia narodowego poświęcił swoją rozprawę habilitacyjną *J. Jungmann a obrozenská terminologie literárněvědná a lingvistická* (1949). Jest to pierwsza czeska publikacja książkowa poświęcona roli Jungmanna w tworzeniu nowoczesnego czeskiego języka literackiego. Dla Polaków jest ona interesująca także z tej przyczyny, że dotyczy m.in. zagadnienia wykorzystywania przez Jungmanna polskich źródeł w kształtowaniu czeskiej terminologii z zakresu teorii literatury i lingwistyki. Jungmann czerpał materiał nie tylko ze słownika Lindego, lecz także z gramatyki Kopczyńskiego i historii literatury Bentkowskiego.

Osobny dział w naukowym dorobku A. Jedličky stanowią prace dotyczące teorii współczesnego czeskiego języka literackiego, problemu kodyfikacji i normy językowej. Zainteresowanie zagadnieniem normy językowej przeja-

wiał on już na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych, kiedy to jako współpracownik Instytutu Języka Czeskiego Czechosłowackiej Akademii Nauk pierwszy lansował metody socjolingwistyczne przy badaniu normy morfologicznej języka czeskiego (ankiety). Najważniejszym dziełem A. Jedličky, będącym wynikiem długoletnich badań, prowadzonych przez niego nad zagadnieniami teorii języka literackiego, nad współczesną czeszczyzną literacką, a zwłaszcza jej rozwojem powojennym jest książka pt. *Spisovný jazyk v současné komunikaci* (Praga 1974). Praca ta wnosi wiele nowego¹. Podtrzymując tradycję ośrodka praskiego, pogłębia teorię języka literackiego. Książka składa się z części teoretycznej i praktycznej, w której autor przeprowadza obserwację czeskich współczesnych zjawisk językowych z punktu widzenia ich dynamiki, rozwoju i ciągłych zmian. Porusza zagadnienie bardzo istotnego dla Czechów stosunku języka literackiego (*spisovný jazyk*) do potocznego (*obecná čeština*). Jego rozważania na temat uniwerbizacji oraz multiwerbizacji stały się impulsem do podjęcia tej tematyki przez krakowskich bohemistów (dwa doktoraty: E. Szczepańska, J. Mietła). Z tematyką języka literackiego wiąza się również prace A. Jedličky na temat teoretycznych i praktycznych problemów kultury językowej².

Po ukończeniu studiów A. Jedlička dwa lata uczył w gimnazjum w Kosczykach. Pobyt ten odbił się na jego zainteresowaniach konfrontatywnych. Tematyce czesko-słowackiej poświęcił wiele artykułów, niektóre z nich dotyczą problematyki przekładowej, inne porównania obu systemów gramatycznych, np. *Vztah spisovné češtiny a slovenštiny* („Slavica Pragensia” 1975). Był współautorem podręcznika języka słowackiego przeznaczonego dla czeskich studentów.

Największą popularność zyskał dzięki podręcznikom szkolnym i uniwersyteckim. Jako nauczyciela akademickiego, a przedtem szkół średnich, od lat interesowały go problemy szkolnictwa. Sporo artykułów dotyczących nauczania języka czeskiego opublikował w czasopiśmie „Český jazyk a literatura”, którego współredaktorem był od jego założenia w roku 1950. Największym powodzeniem cieszyły się jednak opracowane wspólnie z profesorem Havránkiem gramatyki szkolne i uniwersyteckie. Parę pokoleń Czechów uczyło się z nich języka ojczystego. Wraz z Bohuslavem Havránkiem napisał dwie najpopularniejsze gramatyki czeskie, *Stručná mluvnice česká* (25 wydań) oraz *Česká mluvnice* (4 wydania). Po śmierci prof. B. Havránka Alois Jedlička stale je uzupełniał i aktualizował.

¹ Por. T. Z. Orłoś, *Alois Jedlička, Spisovný jazyk v současné komunikaci*, „Język Polski” LVII, 1977, nr 3, s. 230–233.

² Por. J. Kraus, *K životnímu jubileu profesora Aloise Jedličky*, „Naše řeč” LXXV, 1992, s. 154–157.

Ulubioną dziedziną badawczą Profesora była stylistyka oraz studia nad językiem poszczególnych pisarzy czeskich (m.in. Petra Bezruča, Karla Čapka, Jaromíra Johna), co znalazło odbicie w szeregu artykułów i rozpraw. W roku 1970 wspólnie z V. Formánkovą i M. Rejmánkovą wydał podręcznik uniwersytecki zatytułowany *Základy české stylistiky*. Interesowały go zwłaszcza zagadnienia klasyfikacji stylów, zwłaszcza naukowego, publicystycznego i eseistycznego.

Przez wiele lat (1953–1972) Alois Jedlička był redaktorem naczelnym czasopisma „Naše řeč”, wydawanego przez Instytut Języka Czeskiego Czechosłowackiej Akademii Nauk (obecnie Akademię Nauk Republiki Czeskiej). Współredagował najważniejsze czeskie współczesne dzieła leksykograficzne i gramatyczne.

Przyczynił się również do rozkwitu slawistyki. Dowodem uznania, jakim się cieszą w świecie słowiańskim jego prace, zwłaszcza dotyczące teorii języka, było obdarzenie go zaszczytną funkcją przewodniczącego Międzynarodowej Komisji Słowiańskich Języków Literackich przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów (1970–1993) oraz wiceprzewodniczącego Komisji Słowiańskiej Terminologii Językoznawczej. Przyczynił się w znacznym stopniu do wydania wielkiego słownika słowiańskiej terminologii lingwistycznej w roku 1973. Slusnie konstatuje M. Čechová³, że „lze říci, že podniřil rozvoj teorie spisovného jazyka i v jiných slovanských zemích, a to hlavně prostřednictvím svých řáků (z ruských: Širokovová, z polských: Buttlerová, Orlošová, ze slovinských: Toporišič, Korořec, Muchová)”.

Alois Jedlička był uczonym znanym i uznawanym w świecie slawistycznym, m.in. również w Polsce, dokąd bywał zapraszany z wykładami, na różne konferencje oraz zjazdy. W roku 1973 na Międzynarodowym Zjeździe Slawistów w Warszawie wygłosił waźny referat pt. *Dynamika współczesnego jazyka literackiego a jego dyferencjacja*. W Instytucie Filologii Słowiańskiej UJ był parokrotnie. Wygłaszał tu odczyty dla studentów i pracowników bohemistyki, zaznając ich z wynikami własnych badań, zwłaszcza nad teorią czeskiego języka literackiego. Utrzymywał kontakty naukowe z polskimi uczonymi, m.in. z profesorem Stanisławem Urbańczykiem. Przyjaźnił się z prof. Danutą Buttlerową i z piszącą te słowa.

Do ostatnich lat życia utrzymywał ze mną kontakty korespondencyjne i osobiste. W czasie kaźdego mojego pobytu w Pradze zapraszał na pogawędkę do restauracji albo kawiarni. Chętnie opowiadał o swojej ulubionej działce, na którą corocznie dostarczałam nasion buraków z Polski. Interesował się losami i dorobkiem naukowym nie tylko moim, ale także moich uczniów.

Teresa Zofia Orłoś

³ M. Čechová, *Vzpomínka na profesora Aloise Jedličku*, „Český jazyk a literatura” LI, 2000/2001, nr 1–2, s. 43.

Vzpomínka na docentku Danu Davidovou (17.XI.1937–26.VI.1998)

4. července 1998 r., se v Ostravě konalo smuteční rozloučení s přední českou lingvistkou, dlouholetou pracovnicí Pedagogické fakulty v Ostravě, později Filozofické fakulty Ostravské univerzity, doc. PhDr. Danou Davidovou, CSc. Několik měsíců poté, co plna elánu a pracovního zaujetí oslavila své významné životní jubileum, nečekaně podlehla zákeřné chorobě.

Zesnulá byla vedoucí katedry českého jazyka Filozofické fakulty Ostravské univerzity, členkou fakultní vědecké rady, oborových komisí Grantové agentury Akademie věd České republiky a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, a také předsedkyní ostravské pobočky Jazykovědného sdružení ČR.

Ve své didaktické činnosti se orientovala na slavistické disciplíny, historickou mluvnici češtiny a dialektologii, zatímco v rámci vědecko-výzkumného bádání věnovala svoji pozornost hlavně současné mluvené češtině, jazyku měst a lašským a těšínským nářečím. Byť původem z jiného kraje, důvěrně poznala jazykovou situaci ve Slezsku a jí věnovala nejen samostatné monografie, ale celou řadu dílčích odborných studií. Vždy zdůrazňovala odlišnost jazykových poměrů na Moravě a ve Slezsku od stavu na ostatním území českého národního jazyka. S jazykovým materiálem pracovala vždy vysoce odborně a citlivě. Byla proti jakémukoli zamlžování, zjednodušování a mechanickému zobecňování. Její tvrzení byla pokaždě podložena pečlivě sebraným korpusem autentických textů.

Byla lingvistkou moderní, vyznačující se neobvyklou šíří zájmů. K interdisciplinárnímu přístupu k rozboru jazykového materiálu, k svědomitosti a důslednosti vedla nejen své studenty, ale také mladší kolegy, kteří měli možnost pracovat s ní v řešitelském týmu. Úkoly, které jí byly svěřeny, řešila zodpovědně a její výkony vzbuzovaly důvěru. Pořádala studentské a odborné konference, do ostravské pobočky jazykovědného sdružení zvala významné osobnosti, kvalitní odborníky, bez ohledu na to, zda sdílela jejich badatelské zkušenosti či nikoliv. Navázala spolupráci s mnohými lingvistickými pracovišti v České republice i v zahraničí.

Její publikační bilance je úctyhodná. Obsahuje asi 10 titulů vysokoškolských skript z předmětů, kterým vyučovala: *Úvod do jazykovědy*. Ostrava 1970; *Vývoj jazyka*. Ostrava 1973; *Vývoj jazyka – texty*. Ostrava 1976; *Základy slovanské filologie a staroslověňštiny*. Ostrava 1979; *Historická mluvnice češtiny*. Ostrava 1980; *Dialektologie – učební a cvičné texty*. Ostrava 1983; *Historická mluvnice a dialektologie – texty*. Ostrava 1987; *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava 1992; *Cvičení a texty ke studiu z ákladů slovanské filologie a staroslověňštiny* (spolu s I. Bogoczovou). Ostrava 1995.

Doc. Davidová je však známa hlavně svými odbornými knižními publikacemi z oblasti mluveného jazyka, dialektologie, sociolingvistiky. Vzpomínáme např. práce *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Havířova* (Praha 1971), habilitační spis *Zájemná deklinace v mluvě střední generace města Havířova* (Ostrava 1994), který předložila k posouzení vědecké radě MU v Brně během své obnovené docentury v roce 1995 a na který pak navázala prací *Jmenná deklinace v mluvě střední generace města Havířova* (Ostrava 1996). Za pozornost stojí publikace s názvem *Využití jazyka při řízení pracovních kolektivů v ostravské průmyslové aglomeraci se zaměřením na česko-slovensko-polskou jazykovou interferenci* (Praha 1991), jíž byla spoluautorkou. Byla vědeckou redaktorkou sborníků *K diferenciaci současného mluveného jazyka* (Ostrava 1994) a *Konstanty a proměny mluvených útvarů českého národního jazyka* (Ostrava 1995).

Poslední publikací, kterou redigovala, a do které přispěla kapitolou o jazykové situaci ve Slezsku, byla *Mluvená čeština na Moravě* (Ostrava 1997; spolu s I. Bogoczovou, K. Ficem, J. Hubáčkem, J. Chloupkem a E. Jandovou). Otiskla také řadu významných příspěvků, jako např.: *Konverzační mluva střední generace města Havířova (uvedení do problematiky)*. In: *Sb. prací PFO*, D–23, Praha 1986, s. 3–15; *Variantní tvary substantiv v mluvě střední generace města Havířova (se zaměřením na maskulina)*. In: *Sb. prací PFO*, D–25, Praha 1988, s. 3–17; *Překonávání a využití interference češtiny, slovenštiny a polštiny v komunikaci velkých podniků ostravské průmyslové aglomerace*. In: *Sb. prací PFO*, D–27, Praha 1990, s. 31–46; *K diferenciaci současného mluveného jazyka se zaměřením na jazykovou situaci českého Slezska*. In: *K diferenciaci současného mluveného jazyka*. Ostrava 1994, s. 66–71; *Adjektivní skloňování rodových zájmen v mluvě střední generace města Havířova*. In: *Studia slavica 2*. Opole 1995, s. 39–45; *Komunikační situace a adekvátnost komunikačního kódu*. In: *Konstanty a proměny mluvených útvarů českého národního jazyka*. Ostrava 1995, s. 25–54; *Komunikační situace a adekvátnost komunikačního kódu*. In: *Linguistica 2*. Ostrava 1996, s. 27–57; *Dnešní jazyková situace v České republice a její příčiny (na materiálu z oblasti českého Slezska)*. In: *Studia slavica 3*. Ostrava 1996, s. 29–38; *Jazykové ztvárnění oficiálních projevů na území českého Slezska*. In: *Polszczyzna śląska. Historia i współczesność*. Opole 1997, s. 52–62; *Dialog jako základ komunikace*. (spolu s E. Jandovou). In: Mrózek, R. (edit.): *Kultura – Język – Edukacja*. Katowice 1998, s. 215–220; *Problematik der Dialogforschung auf dem Gebiet der traditionellen territorialen Dialekte* (spolu s E. Jandovou). In: *Dialoganalyse VI. Referate der 6. Arbeitstagung Prag 1996*. Edit. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1998, s. 507–516 a další.

Paní docentka měla mnoho dalších plánů, které bohužel už nikdy neuskutečnil. Vedla práce na řešení grantového projektu, který se týkal vlivu komunikační situace na výběr a kvalitu použitých jazykových prostředků.

Doc. PhDr. Irena Bogoczová, Csc.

Mezinárodní vědecká konference o interetnické a interpersonální jazykové komunikaci

Ve dnech 20. a 21. září 2000 pořádala katedra českého jazyka na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě mezinárodní vědeckou konferenci na téma *Naše a cizí v interetnické a interpersonální jazykové komunikaci*. Konference se zúčastnili lingvisté i jiní vědci z České republiky, Polska, Slovenska a Maďarska.

V plenární části byly předneseny dva referáty. Ivan D o r o v s k ý (Brno) se zamýšlel nad tím, *jaká je (a jaká by měla být) interetnická komunikace v multinacionálním státě*. Pokusil se odpovědět na otázku, kolik etnických skupin a národnostních menšin existuje v Evropě, jak se projevují integrační a dezintegrační procesy a jaké jsou zvláštnosti jazyka menšin. Dále se zabýval otázkami individuálního a kolektivního bilingvismu a možnostmi vymezení spisovných jazyků. Włodzimierz W y s o c z a ŋ s k i (Wrocław) se ve svém referátu zabýval *kulturními a jazykovými rozměry »domáckosti« a »cizosti« na kontaktním území a dichotomií etnicity a jazyka, národnostních stereotypů a etnonym*. V první části referátu si autor všiml kulturně-jazykových vztahů národností a etnických skupin v pohraničních oblastech, které se projevují kontakty a směřováním převažující jazykové komunity s komunitami menšinovými. Zabýval se variantností vyplývající z kontaktu s jinými jazyky, charakterem bilingvismu, sociální aktivností jazyků, projevující se zejména v každodenní komunikaci. Ve druhé části referátu se pak zabýval otázkou klasifikace etnických názvů, které se obecně vyskytují v kulturně-jazykových hraničních oblastech polštiny.

Po plenárním jednání probíhala konference ve dvou sekcích, v první byly předneseny referáty, týkající se nestruturních útvarů, druhá sekce byla věnována bilingvismu a diglosii v rámci útvarů strukturních.

V příspěvku *Obraz sebe a druhého v narativním interview* analyzovala Lucie H a š o v á (Praha) vyprávění respondentky z hlediska charakterizačních postupů užitých při uvádění jednotlivých osob do vyprávění a konstatovala, že podstatnou součástí většiny charakteristik je pro respondentku určení národnosti osoby, příp. i komentář o jejich jazykových znalostech či neznalostech. Dále konfrontovala nastíněnou problematiku s některými filozofickými pojmy E. Lévinase, zejména s pojmy „vztah“ a „relace“.

Jaroslav H u b á č e k (Ostrava) v příspěvku *Naše a cizí v sociolektech* po vymezení výchozích pojmů sledoval podíl cizích sociolektismů v obecné rovině i ilustrativně – prostřednictvím výběru několika slangů různého stáří doložil zřetelný posun ve zdrojích přejímání: od dřívější převahy němčiny směrem k současné expanzi angličtiny.

Lexikální zvláštnosti publicistických rozhovorů s umělci představila Ivana Kolářová (Brno). Všimla si zejména lexikálních prostředků typických pro hudební a herecké prostředí, z nichž některé zájmové a profesní prostředí překračují, jiné však mohou být nevyhraněnému publiku nesrozumitelné. Pozornost byla věnována rovněž původu a způsobu tvoření těchto výrazů a jejich pozici vzhledem k jednotlivým útvarům češtiny.

Míšením kódů a jeho hodnotovými aspekty v různých typech komunikačních situací se zabývaly Olga Müllerová a Jana Hoffmannová (Praha). Na konkrétním autentickém jazykovém materiálu ze zejména polo veřejných a polooficiálních komunikačních situací ukázaly, že u některých komunikátů lze rozlišit spisovné a nespisovné fáze a že pasáže citátového charakteru, chápané v textu jako „cizího“, se také nezdá odlišují uživatelským kódem.

Hana Srpová (Ostrava) si ve svém příspěvku *Absorpce a exploatace cizích lingvistických prostředků českou žurnalistikou a reklamou* všimla rozdílů v toleranci k cizojazyčným prvkům mezi psanými a mluvenými texty žurnalistickými i reklamními. Konstatovala vyšší toleranci reklamního diskursu, kterou je možno zdůvodnit jak specifickými vlastnostmi reklamy, tak i sociálními a generačními zvláštnostmi percipientů reklamních textů.

Sociolektem lékařského prostředí se zabýval Jerzy Obara (Wrocław). Několik set lexémů z profesní i slangové oblasti podrobil sémantické, lexikální i slovtvorné analýze.

Małgorzata Bortliczek (Cieszyn) v příspěvku *Frazeologické inovace v žákovské mluvě na pozadí současné polštiny* ukázala na bohatém dokladovém materiálu, jak žáci tím, že modifikují frazeologická spojení, prezentují svůj vztah k okolnímu světu – nevyčerpatelným pramenem těchto modifikací jsou různé aktualizace jazykové i mimojazykové.

Přítomnost vulgarismů ve vězeňském (zločineckém) slangu se zabývala Ilona Bieřnacká-Ligeza (Wrocław). Všimla si zejména, jaké funkce vulgarismy plní v současném jazykovém systému.

Jaroslav David (Ostrava) představil na bohatém materiálu vývojové tendence vojenského slangu, sledoval i „stylové“ zabarvení některých prostředků a jejich využití v různých typech vojenských projevů.

Jazykem církevního prostředí se zabývaly dva příspěvky. Referát *Svědčí existence církevního slangu o narušení etických zásad komunikace s Bohem?* Marcely Gryrkové a Michaely Lašťovíčkové (Ostrava, Praha) se zamýšlel nad důvody, proč církevní slangy vznikají a jaké funkce plní, jazykem jako komunikačním prostředkem mezi člověkem a Bohem v různých fázích komunikace se zabýval Ján Zozulák (Prešov).

Příspěvky v druhé sekci byly věnovány bilingvistu, diglosii a interferenci v rámci národních jazyků. *Češtině jako prostředku multietnické komunikace* byl věnován referát Marie Čechové a Ludmily Zimové (Ústí nad

Labem). Autorky, které mají zkušenosti s výukou cizinců, představily pozitivní i negativní poznatky z výzkumu prováděného na školách i metody a formy začleňování žáků a dospělých cizinců do naší společnosti.

Na střet kultur, recepci cizí kultury, adaptaci prostředí a snahu uchovat jazykovou a kulturní identitu u volyňských Čechů po návratu do českého prostředí se soustředil příspěvek *Naše a cizí v jazyce a kultuře volyňských Čechů*, který přednesla Světlá Čmejrková (Praha).

Kamila Karhanová (Praha) si v příspěvku *Oni jsou Romové a my jsme kdo?* všimla způsobů, jimiž jsou v komunikaci mezi Romy a majoritní společností pojmenovávání příslušníci majority.

Stav užívání slovenštiny v nejrůznějších komunikačních situacích u slovenské inteligence žijící v Maďarsku zkoumala Alžbeta Uhrinová-Hornoková (Békéscsaba) v příspěvku *Jazyková praxe békéšcabanské slovenské inteligence*. Konstatovala, že užívání slovenštiny se zde rozšiřuje i v nových oblastech komunikace, např. ve vědě, veřejném a politickém životě nebo v médiích. *Kontaktními variantami maďarštiny na Slovensku* se ve svém referátu zabýval István Lantsyák (Bratislava). Všiml si mj. vnější i vnitřní variability maďarského jazyka, vztahu variet, jako jsou slovenská státní varieta maďarštiny, běžně mluvený jazyk, odborný jazyk; na základě analýzy konkrétního jazykového materiálu pak představil problémy střídání kódů.

Iwona Nowakowska-Kempana (Katowice) se ve svém příspěvku zabývala úlohou *jazykové interference v jazykové komunikaci dvojjazyčného obyvatelstva* na národnostně smíšeném území českého Těšínska. Rysy příznačné pro pojmy „naše“ a „cizí“ spatřuje autorka ve výběru jazykového kódu a jeho kvalitě.

Barbara Zgama (Katowice) v příspěvku *Minulost a současnost na polské Oravě* představila jazyk obyvatel polské Oravy v lexikální rovině, vzájemný vztah zastarávajících a nově vzniklých výrazů, vztah jazyka starší a mladší generace a otázky adaptace jazykových výpůjček. Obecnými komunikačními, lingvistickými, sociolingvistickými i společenskými problémy *jazykové integrace ve Slezsku*, roli jazyka jako ukazatele etnické identifikace se zabýval příspěvek, který přednesl Bogusław Wyderka (Opole).

Alina Szczurek-Boruta (Cieszyn) se v referátu *Psychologické problémy jazykové komunikace v polsko-českém pohraničí. Já – jiní v interpersonálním společenském prostoru* zamýšlela nad tím, jak probíhá proces interpersonální komunikace v pohraničí, jak lze vysvětlit vzájemné pronikání kultur, hodnot i tvoření hodnot nových. *Změnami národního a jazykového vědomí v Těšínském Slezsku ve 20. stol., předsudky, stereotypy, postoj* se zabývala Beata Kubok (Warszawa). Ze srovnání dvou textů z 19. stol. s názory a postoji současné mládeže ze zkoumaného regionu vyplynuly změny v chápání takových pojmů, jako je vlast, polskost, slezskost, regionálnost, i změny v chápání skutečností, soustředěných kolem kategorií „svůj“ a „cizí“.

Zbigniew Gr e ń (Warszawa) v referátu *Meze »domáckosti« a »cizosti« v Těšínském Slezsku* vycházel z výzkumu prováděného na těšínských školách na obou stranách hranice (na české straně šlo o školy s polským vyučovacím jazykem). Konstatoval, že užívání neoficiálního kódu v komunikaci s „domá-cími“ a oficiálního kódu s „cizími“ komunikačními partnery lze pozorovat pouze v diglosním společenství. Zároveň si kladl otázku, do jaké míry je komunikační situace na obou stranách hranice diglosní, do jaké míry bilingvní (bez funkčního a hierarchického rozlišení kódů), případně monoglosní.

Příspěvek Krzysztofa K l e s z c z e (Opole) byl zaměřen na *protiklad »vlastní (naše)« a »cizí«, projevující se v lokálních dialektech* jednotlivých oblastí polského Slezska a východních území předválečného Polska.

Stanisława K u f f e l a Katarzyna W ó j t o w i c z (Katowice) se ve svém příspěvku *zabývaly úlohou regionálního školství ve vzdělávání mládeže* a uvedly příklady, jak lze žáky i rodiče motivovat k aktivní spolupráci při získávání vědomostí.

Antroponymickým ukazatelům »domáckosti« v Těšínském Slezsku na příkladu subregionu Jablunkova byl věnován příspěvek Jaroslava L i p o w s k é h o (Wrocław). Autor si všiml názvů užívaných k identifikaci blízkých i vzdálených sousedů za situace, kdy stejné příjmení nese velké množství rodin a tedy bližší identifikace se stává nezbytností.

Českým zeměpisným názvoslovím dávného Slezska z hlediska interetnické komunikace v zemích Koruny české se zabýval Jaroslav M a l i c k í (Wrocław).

Zájem domácích i zahraničních lingvistů o tuto konferenci ukázal, jak živé je téma naše a cizí i v období postupného sjednocování Evropy. Sborník příspěvků z této mezinárodní konference vyjde v nejbližších dnech.

Eva Jandová

Wyraz i zdanie w językach słowiańskich V (opis, konfrontacja, przekład), Wrocław, 23–25.11.2000 r.

Tegoroczna konferencja była piątą z kolei, poświęconą opisowi i konfrontacji języków słowiańskich. Zorganizowali ją dr Jan Sokołowski i dr Iwona Łuczaków z Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Wzięły w niej udział 52 osoby z Czech, Polski, Białorusi, Rosji, Ukrainy, Macedonii, Serbii, Francji, Niemiec i Węgier. Szczególnie wyróżniała się liczna grupa naukowców z Macedonii, uczniów polskiej slawistki Zuzanny Topolińskiej. Na podkreślenie zasługuje również wysoki poziom organizacyjny i gościnność organizatorów, a także wysoki poziom referatów, prezentowanych podczas trzydniowych obrad.

Obrady odbywały się w sekcjach tematycznych: historycznojęzykowej, homonimii leksykalnej, syntaktycznej, onomastyzycznej oraz pragmatyczno-semantycznej. W czasie konferencji wygłoszono kilka referatów dotyczących języka czeskiego. Jako pierwsza referat pt. *Strukturalna i komunikacyjna relacja między poziomami »doma« a »cizy«* wygłosiła Maria Č e c h o v á z Prahy. Autorka wyszła z założenia, że język jest zjawiskiem społecznym i psychicznym, który istnieje potencjalnie w myślach ludzi jako struktura (system) znakowa. Komunikaty zaś funkcjonują jako wzorce tekstowe. Ich elementarną jednostką jest wypowiedź, której podstawową formą jest zdanie, stanowiące schemat (wzorzec zdaniowy) wypełniony wyrazami, nazwami, pozostającymi w stosunku równorzędnym lub podrzędnym. Powstaje opozycja płaszczyzn (i środków) *parole* i *langue*, która pozostaje w relacji dychotomicznej.

Kolejnym wystąpieniem był referat Mieczysława B a l o w s k i e g o z Uniwersytetu Opolskiego nt. *Konotacji semantycznych leksemu »Bóg« w poezji Jerzego Ortana*. Autor zrekonstruował strukturę semową omawianego wyrazu, a następnie wskazał na semy, tworzące różne znaczenia konotacyjne. Jest to podstawowy środek kompozycyjny, którym posłużył się poeta, aby – używając jednego leksemu zawsze pisanego małą literą – przywołać różnych bogów: judaistycznego, chrześcijańskiego oraz bliżej nieokreślonego pogańskiego o proveniencji mitologicznej.

Problematyką czeską zajęła się także Irena S e i f f e r t z Uniwersytetu Wrocławskiego w referacie pt. *Obraz Słowianina w przysłowiach geograficznych*. Autorka zgromadziła pokaźny zbiór przysłów polskich, traktujących o narodach lub krajach słowiańskich. Na ich podstawie odtworzyła stereotyp członka danego narodu (m.in. Czecha).

W konferencji wzięło udział także troje rusycystów z Czech, których referaty bezpośrednio lub pośrednio odnosiły się do problematyki czeskiej w ujęciu porównawczym. I tak Zdeňka V y c h o d i l o v á z Olomuńca w wystąpieniu *Środki spójności w czeskim i rosyjskim tekście* zajęła się różnymi aspektami spójności wypowiedzi w języku czeskim, a następnie porównała je z materiałem rosyjskim. Natomiast Ladislav V o b o ř i l z Olomuńca omówił zagadnienie genologii małych form literackich. W referacie pt. *Rosyjska anegdota jako swoisty typ tekstu* wskazał typ tekstu w tekście, który, aby zaistnieć, potrzebuje odniesienia do konkretnego kontekstu (drugiego tekstu). Następnie omówił środki poszczególnych płaszczyzn języka (fonetycznej, morfologicznej, syntaktycznej i leksykalnej), służące do stylizacji na język potoczny. Ostatnim referatem tej grupy było wystąpienie Aleša B r a d n e r a z Brna nt. *Aktualnych procesów w morfologii czasownika rosyjskiego*. Autor opisał zmiany w słowotwórstwie czasowników rosyjskich, a mianowicie tworzenie przez dziennikarzy prasowych, telewizyjnych i radiowych czasowników dwuaspektowych. W ten sposób powstały w języku dublety, które różnią się nacechowaniem stylistycznym.

Marzena Zabierzewska-Kucharska